

10.30497/IRJ.2022.76382

Bi-quarterly Scientific Journal of "Research Letter of Social Jurisprudence"
Vol. 10, No. 2 (Serial 20), Spring & Summer 2022

Penal Obligations about Producing and distributing Illegal Transgenic Productions from *Imamah* Point of View

Hossein Sobhani*

Received: 03/08/2021

Mohammad Ali Mahdavi Sabet**

Accepted: 05/02/2022

Abstract

One of the duties of governments is to ensure food security as a guarantee of national security. It is assumed that food security is a national security policy and the degree of the latter depends on the quality of the former. Today, fighting starvation is not the only concern and the right for food comprises its healthiness as well. This has created a human right challenge faced by modern technologies that provide biologically manipulated products called transgenic. The truth is that these new products are not normal since they involve technological and genetic transformations. In other words, they include some ingredients and substances not previously existing in human diet. The present study is about especially the harmful side of this type of product and by raising the jurisprudential foundations of that it offers its guidelines for governments to interfere and prohibit their production.

Keywords

Transgenic Products, Penal Obligation, Punishment (*ta'zir*), Food Security.

* Ph.D. Student, Criminal Law and criminology, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran (Corresponding Author). hemmmmat.ebrahim@gmail.com

** Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Theology and Political Sciences, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran

مسئولیت کیفی تولید و عرضه محصولات تراریخته غیرمجاز از منظر فقه امامیه

حسین سبحانی*

محمدعلی مهدوی ثابت**

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۱۶

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

یک از شروط تحقق امنیت ملی، تأمین امنیت غذایی جامعه است که از وظایف اساسی دولت‌ها در هر کشوری محسوب می‌شود. با این پیش‌فرض که امنیت غذایی یک سیاست امنیت ملی است که کم‌وکیف آن، مقدار عرضه و کیفیت امنیت ملی در هر کشور را تعیین می‌کند، ارائه بهینه امنیت مستلزم سطح مناسب امنیت غذایی است. امروزه دیگر فقط رهایی از گرسنگی مد نظر نیست، بلکه در تأمین حق بر غذا، باید به سالم و ایمن بودن محصولات غذایی نیز توجه کرد؛ موضوعی که به‌عنوان یک چالش حقوق بشری فراروی فناوری‌های نوین تولید و عرضه محصولات غذایی فناوری زیستی تراریخته مطرح شده است. حقیقت این است که محصولات غذایی فرآورده‌های تراریخته نمی‌توانند مانند غذاهای معمولی باشند؛ زیرا تولید آن‌ها مستلزم دست‌کاری‌ها و مداخلات فنی است. لذا عناصر و ترکیباتی وارد این محصولات می‌شوند که سابق بر این، در رژیم غذایی انسانی وجود نداشته است. این پژوهش، آثار و ویژگی‌های محصولات تراریخته و تعیین نوع زیان‌بار این نوع از محصولات را مورد بررسی قرار داده است و درنهایت با طرح مبانی فقهی، ممنوعیت تولید و عرضه محصولات تراریخته غیرمجاز جهت مداخله کیفی دولت را تبیین کرده است.

واژگان کلیدی

محصولات تراریخته؛ مسئولیت کیفی؛ تعزیر؛ امنیت غذایی.

* دانشجوی دکتری، حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

hemmmmat.ebrahim@gmail.com

** استادیار، گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات،

دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مقدمه

اصطلاح امنیت غذایی به معنای «دسترسی خانوار به غذای مناسب و کافی در هر زمان» است (Smith & Maxwell, 1993, pp. 4-6). آنچه امنیت غذایی را مورد خدشه قرار می‌دهد، تقلب در کالاهای خوراکی است. با توجه به صنعتی شدن جوامع و حجم بالای تولید، در حال حاضر این دسته از خدعه‌ها در امر تولید، در حجم گسترده‌تری به وقوع می‌پیوندد که باید آن را به مخاطره انداختن سلامت عمومی دانست (Spink & Douglas, 2011, p. 15)

مبانی حقوقی حق بر غذا در ماده ۱۱ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (میثاق) یافت می‌شود. نخستین بار این حق در تفسیر کلی شماره ۱۲ کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مطرح شده که از آن جمله می‌توان به کفایت قابلیت پذیرش فرهنگی، ایمنی (سلامت) و در دسترس بودن فیزیکی و اقتصادی اشاره کرد. موضوعی که به‌عنوان یک چالش حقوق بشری، فراروی فناوری‌های نوین تولید و عرضه محصولات غذایی از جمله فناوری زیستی تراریخته مطرح شده است.

لذا توسعه و بهره‌برداری هدفمند از مهندسی ژنتیک و زیست‌فناوری با رعایت تمام جنبه‌های ایمنی، اخلاقی و بهداشتی در جهت حل چالش کمبود غذای آینده، رویکردی است که کشورهای مختلف جهان آن را دنبال می‌کنند؛ البته این خود مرهون فرهنگ‌سازی، تدوین قوانین و مقررات، فراهم شدن بسترهای لازم برای تولید و تجاری‌سازی محصولات تراریخته و نیز اصلاح الگوی مصرف جامعه است. امروزه دیگر نمی‌توان روابط افراد را بر توافقاتی انجام‌شده میان آن‌ها استوار و محدود دانست؛ به‌خصوص در زمینه‌های مهم و حساس مانند صدمات جسمانی که اخلاقی در نظم عمومی را به دنبال دارد. حقیقت این است که محصولات غذایی فرآورده‌های تراریخته نمی‌توانند مانند غذاهای معمولی باشند؛ زیرا تولید آن‌ها مستلزم دست‌کاری‌ها و مداخلات فنی است. لذا عناصر و ترکیباتی وارد این محصولات می‌شوند که سابق بر این، در رژیم غذایی انسانی وجود نداشته است.

این پژوهش در پی آن است که بررسی نماید:

۱. محصولات تراریخته چه آثار و ویژگی‌هایی دارد؟
۲. کدام دسته از این محصولات، آثار زیان‌باری در پی دارند؟

۳. برای ممنوع ساختن عرضه و تولید محصولات خطرناک مزبور و مداخله کیفری دولت، چه مبانی و چه مصادیق فقهی را می‌توان در فقه امامیه برای آن برشمرد؟

در جهت نیل به پاسخ مسائل مزبور، این پژوهش پس از تبیین محصولات تراریخته و آثار آنان، ابتدا مبانی فقهی و مصادیق حاکم بر ممنوعیت تولید و عرضه محصولات تراریخته غیرمجاز را در فقه امامیه تشریح کرده و درنهایت، به تحلیل و تطبیق مبانی و مصادیق فقهی کیفری در ارتباط با تولید و عرضه محصولات تراریخته غیرمجاز پرداخته است.

۱. محصولات تراریخته و آثار آن

غذا همواره یکی از ضروریات اساسی برای بقا و ادامه حیات بشر بوده است (عباسی؛ رزم‌خواه، ۱۳۹۳، ص. ۵۳) و حق بنیادین هر بشر محسوب می‌شود (ابراهیم گل، ۱۳۸۷، ص. ۲۲۲) همچنین، در میثاق‌های بین‌المللی بدان تصریح شده است (Young, 2008, p. 220). یکی از پاسخ‌ها به نیاز روزافزون مواد غذایی جامعه جهانی، تولید محصولات تراریخته است (بیگدلی و بدیع صنایع اصفهانی، ۱۳۹۳، ص. ۲۸۷) و برای مهندسی و حل بحران کمبود غذا، بهره بردن از روش‌های مهندسی ژنتیک مطرح شده است (Dagg, 2006, p. 685) و در کشورهای درحال توسعه نیز با رشد مضاعفی همراه بوده است (مهاجر، صفایی و مهدوی دامغانی، ۱۳۹۰، ص. ۳۵). موجوداتی که در آن یک یا چند ژن خارجی وجود دارد، موجودات تراریخته محسوب می‌شوند (کوشا، نظیفی، موسی‌زاده و احمدی، ۱۳۸۹، ص. ۷۷). بر همین اساس، گیاهان تراریخته دارای مواد ژنتیکی اصلاح شده هستند که با استفاده از روش‌های مهندسی ژنتیک با ورود «دی‌ان‌ای» خارجی، ترکیب جدیدی در ژنتیک محصول صورت می‌دهند (Holst, 2012, p. 35) و با این تغییرات، گیاهان توان رشد در محیط دشوار را پیدا می‌کنند (Zhao, 2011, p. 173)؛ هرچند ممکن است کیفیت غذایی آن‌ها تغییر یابد. باوجوداین، این محصولات در سطح بین‌المللی در حال تجاری‌سازی است (Novak, 2009, p. 92).

با همه پیشرفت‌های صورت گرفته در مهندسی ژنتیک، هنوز مسائل حل نشده زیادی وجود دارد و شیوه‌های فعلی انتقال ژن دقیق نیستند. محققان می‌توانند به شیوه‌ای نسبتاً دقیق، ژن هدف خود را تعیین کنند، اما در روند وارد کردن ژن هدف به ژنوم میزبان،

کنترل کافی ندارند. علاوه بر آن، محققان نمی‌توانند تعداد کپی‌هایی را که به‌طور موفقیت‌آمیز وارد می‌شوند، تعیین کنند. از سوی دیگر، محل (وضعیت) قرار گرفتن ژن‌ها دارای آثار مهمی است؛ زیرا در بیان خصوصیت زیست‌شناختی موجود نقش بسزایی ایفا می‌کند. این پایداری ژنتیکی می‌تواند منجر به ایجاد آثار ناخواسته و خطرناک شود (schahczenski, 2006, p. 2) این آثار به شرح زیر هستند.

۱-۱. ایجاد واکنش‌های حساسیت‌زا

با انجام عملیات مهندسی ژنتیک، عامل حساسیت‌زای موجود در برخی از گیاهان به مواد غذایی دیگر انتقال می‌یابد. لذا احتمال دارد که فرد نادانسته با خوردن غذایی که قبلاً بدن حساسیت نداشته، دچار عوارض خطرناکی شود (Stephen, 2006, p. 126).

۱-۲. سمی بودن محصولات تراریخته

طبق گزارش‌ها، برخی از انواع سموم در گیاهان اصلاح‌شده وجود دارد که برای پستانداران سمی است. برای مثال، گیاهان تراریخته مقاوم در برابر برخی آفات یا همان محصولات BT (ذرت BT، کلزای BT و سویای BT)، حاوی ژن نوع خاصی از سموم آفت‌کش هستند تا حشرات و آفات با تغذیه از این محصولات، دچار مسمومیت شوند و از بین بروند (roullier, 2009, p. 706). با خوردن این نوع بذر، معده آفت تخریب شده و حشره در اثر عدم امکان تغذیه از بین می‌رود. مخالفان این نوع محصولات در خصوص آثار درازمدت این نوع سم بر سلامتی انسان نیز ابراز نگرانی می‌کنند (Pradesh, 2006, p. 1).

۱-۳. ایجاد مقاومت نسبت به آنتی‌بیوتیک‌ها

تولید گیاهان تراریخته، مستلزم استفاده از ژن‌های مقاوم به آنتی‌بیوتیک است؛ زیرا کارایی انتقال ژن، در بسیاری از گونه‌ها رایج نیست و باید یک روش تشخیصی مناسب وجود داشته باشد. وجود این ژن‌ها می‌تواند سبب افزایش توان بالقوه باکتری‌های بیماری‌زا برای مقاومت در برابر آنتی‌بیوتیک‌ها شود. بر اساس تحقیقاتی که در کشور هلند با استفاده از یک معده شبیه‌سازی شده انجام گرفت، محققان دریافتند که ژن‌های حاصل از غذاهای تراریخته، به‌طور کامل هضم نشده و از بین نمی‌روند، بلکه حدود ۶

درصد از آن‌ها در سیستم گوارشی بدن انسان باقی مانده و می‌توانند به وسیله باکتری‌های معده جذب شوند. لذا در جمعیت باکتری‌ها گسترش ایجاد خواهد شد؛ زیرا باکتری با جذب ژن مقاوم، این صفت (توان پایداری) را کسب کرده و در هنگام ایجاد بیماری، در بدن انسان امکان درمان بیماری با مصرف آنتی‌بیوتیک ضعیف یا غیرممکن می‌شود (Nielsen, 2004, p. 1110).

۴-۱. ایجاد مشکل در فرایند تولیدمثل و باروری و رشد نوزادان

وجود ارتباط قوی و محکم میان مصرف غذاهای تراریخته و بیماری‌های مزبور در مطالعات صورت گرفته بر روی حیوانات به اثبات رسیده است. موش‌های تغذیه شده با سویای تراریخته BP، بعد از بارداری و در حین بارداری، صاحب نوزادانی شدند که همگی در طول سه هفته بعد از تولد مردند. نوزادانی که بعد از تولد با مواد تراریخته تغذیه شده بودند، نسبت به گروه دیگر، رشد بسیار کمتری داشته و بعد از بلوغ دچار مشکلات نازایی شدند (ermakova, 2007, p. 13). نتایجی شبیه به نتایج فوق در استرالیا در مورد موش‌های تغذیه شده با ذرت تراریخته BP به دست آمد (domingo, 2007, p. 721).

۵-۱. ایجاد تومور (غدد) سرطانی

طی تحقیقاتی که محققان فرانسوی به مدت دو سال پیرامون عوارض خطرناک محصولات تراریخته زراعی انجام دادند، مشخص شد که در نتیجه مصرف این ماده غذایی، آسیب جدی به کبد و کلیه موش‌های آزمایشگاهی وارد شده است و شیوع این علائم همراه با ایجاد غدد بزرگ سرطانی در بدن آن‌ها گزارش شده است (tudisco, 2006, p. 181). همچنین، در مطالعات میکروسکوپی صورت گرفته در خصوص آثار سویای تراریخته مقاوم به علف‌کش رانداپ، نشانه‌های گسترده‌ای از بروز تغییرات ساختاری در پانکراس و افزایش اندازه این عضو بدن به علت رشد سرطانی سلول‌های آن مشاهده شد. ذرت تراریخته نیز آثار مشابهی را بر موش‌های آزمایشگاهی داشته است. دستگاه ایمنی این حیوانات به شدت دچار مشکل شده و رشد غیرطبیعی سلول‌ها (سرطانی شدن) در بدن آن‌ها رخ داده است. این موش‌ها که به مدت ۹۰ روز از ذرت تراریخته تغذیه شدند، دچار مشکلات گسترده‌ای از جمله عفونت، رشد غیرطبیعی سلول‌ها در کبد، کلیه و روده شده‌اند. همچنین، سلول‌های خونی آن‌ها نیز

به طرز غیرطبیعی افزایش یافت (falk, 2008, p. 1387).

۲. مسئولیت کیفری تولید و عرضه محصولات تراریخته غیرمجاز از منظر فقهی

دین اسلام بر سلامت جسمانی و بهداشت مواد غذایی تأکید دوچندانی داشته است. همان‌طور که قرآن کریم بیان می‌دارد: «یا ایهاالذین آمنوا کلوا من طیبات ما رزقناکم» (بقره/۷۲) و پیامبر اکرم (صلوات‌الله) می‌فرماید: «تنظفوا بکل ما استطعتم» (نهج‌الفصاحه، ح ۱۱۸۲). همچنین، امام‌رضا (علیه‌السلام) می‌فرماید «خداوند تبارک و تعالی، هیچ خوردنی و نوشیدنی را حلال نکرده است مگر آنکه در آن منفعت و صلاحی بوده و هیچ خوردنی و نوشیدنی را حرام نکرده مگر آنکه در آن زیان و مرگ و فساد بوده است...» (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۶، ص. ۳۳۳). در ذیل — با توجه به آثاری که برای محصولات تراریخته غیرمجاز بیان شد — مبانی و مصادیق ممنوعیت و مداخله کیفری حاکم جامعه از منظر فقه تشریح و تبیین می‌شود.

۲-۱. مبانی فقهی مسئولیت کیفری تولید و عرضه محصولات تراریخته غیرمجاز

۲-۱-۱. قاعده لاضرر

از جمله مهم‌ترین قواعدی که از نصوص شرعی و مبانی بسیاری از قواعد فقهی است، قاعده لاضرر است که سرمنشأ بسیاری از متفرعات و احکام قانونی است. فقها برای تبیین معنی «لاضرر» عمدتاً بر عبارت لاضرر و لاضرار تأکید و تمرکز کرده‌اند. در تشریح عبارت مزبور باید دبیان داشت که «لا» در این عبارت در معنی «لای نفی جنس» است و معنای آن این است که حقیقت و ماهیت ضرر وجود ندارد. از طرف دیگر، در عالم واقع آنچه وجود دارد، خلاف مستنبط از این عبارت است و لذا علما و دانشمندان اسلامی در توجیه این عبارت به تفاسیر متفاوتی متوسل شده‌اند که در ذیل به توضیح این نظرات پرداخته خواهد شد.

الف. نهی از ضرر

از منظر برخی از فقهای شیعه (نجفی، ۱۳۹۸، ج ۳۷، ص. ۱۵). مدلول عبارت حدیث لاضرر و لاضرار موارد زیر است.

۱. حرمت وارد ساختن زیان به دیگری به صورت حکم تکلیفی.

۲. حرمت دفع ضرر از طریق ضرر.

طبق یک تفسیر، لا، لای ناهیه بوده و مفاد این قاعده آن است که وارد ساختن ضرر به دیگری حرام است و طرف مقابل نیز حق ندارد مال او را از بین ببرد (شریعت اصفهانی، فتح‌الله، قاعده لا ضرر، ص. ۲۵).

ب. نفی ضرر غیرمتدارک

برخی از فقها معتقدند که «لاضرر» بر نفی ضرر تفسیر می‌شود. لذا ضرری که جبران نشود، در اسلام تجویز نمی‌شود (محقق داماد، ۱۳۹۲، ج ۱، ص. ۱۴۶).

از طرف دیگر، با توجه به اینکه ضرر هرگاه جبران شود، دیگر صدق عنوان ضرر بدان نمی‌شود. حکم به جبران آن نیز از جانب شارع مقدس به منزله آن است که ضرر وجود ندارد.

پ. نفی حکم ضرری

عده‌ای معتقدند مقصود از قاعده مزبور آن است که شارع حکمی که سبب تضرر مکلف شود، جعل نمی‌کند.

ت. نفی حکم به لسان نفی موضوع

مرحوم آخوند خراسانی در تبیین قاعده لاضرر بیان می‌دارد که مقصود از این قاعده، نفی حکم به لسان نفی موضوع است. گرچه در روایت نفی ضرر شده است ولی در حقیقت با این لسان، نفی حکم و آثار می‌شود. در واقع، منظور از نفی ادعایی ضرر، نفی آثار آن است؛ درست مانند لاصلوه لجار المسجد الا فی المسجد که منظور نفی آثار صلات است. در واقع، شارع آثار ناشی از احکام خود را از روی موضوع صلات برداشته است.

۲-۱-۲. قاعده اتلاف

اتلاف از نظر لغوی، از بین بردن چیزی است و در معنای اصطلاحی، خارج کردن از حالت نفع و منفعتی که عادتاً به فعل آدمی قابل تحصیل بوده است (محمود عبدالرحمان، بی تا ج ۱، ص. ۵۴).

منظور از معنی اتلاف این است که بدون اذن مسلمان و رضایش، مال او را مستهلک ساختن و این خود اعم از اینکه عمدی باشد یا غیرعمد (مصطفوی، ۱۴۲۱ق، ص. ۱۷).

۳-۱-۲. قاعده غرور

این قاعده به معنای متضرر شدن مشتری به خاطر خدعه و نیرنگ بایع است. پس زمانی که مشتری فریب خورد، سپس متضرر شد؛ به طوری که عرفاً قابل مسامحه نباشد، در این صورت ایشان را مغرور می‌دانند و کسی که سبب این ضرر به مشتری شده است، غار نامیده می‌شود و در این صورت مشتری مغرور به بایع رجوع می‌کند به خاطر ضرری که بر او وارد کرده است. همان‌طور که گفته‌اند: «أَنَّ الْمَغْرُورَ يَرْجِعُ إِلَى مَنْ غَرَّهُ» (انصاری، ۱۴۱۶ق، ج ۱، ص. ۱۹۲؛ مصطفوی، ۱۴۲۱ق، ص. ۱۷۵).

۴-۱-۲. قاعده حفظ نظام

از جمله مهم‌ترین قواعدی که از نصوص شرعی و مبنایی بسیاری از قواعد جزایی است، قاعده نظام است که سرمنشأ بسیاری از متفرعات و احکام قانونی است. در ذیل ضمن تبیین آن، ادله و دیدگاه فقها در مورد این قاعده فقهی تشریح می‌شود.

واژه «نظام» به معنای به رشته کشیدن، آراستن، نظم دادن مروارید، روش و عادت است (عمید، ۱۳۷۵، ج ۲، ذیل واژه نظام). یکی از لغت‌شناسان بنام از معنی لغوی نظام معنی نخی که لؤلؤ یا هر چیزی دیگر بدان به نظم کشیده می‌شود، قرین کردن، تجمیم و تألیف کردن تعبیر کرده است. در ضمن، ایشان همچنین نظام را در معنای هدیه، سیره و عادت نیز به کار برده است (ابن منظور، ۱۴۰۸ق، ج ۱۲، ص. ۵۷۹). در روایتی از پیامبر گرامی اسلام در مورد لزوم فرمان‌برداری از ولی امر، بیان داشتند: «سخن کسی که خداوند او را امارت داده است، بشنوید و از او فرمان برید که همانا او نظام اسلام است» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۳، ص. ۲۹۸).

نظام در دو معنی از حیث اصطلاحی قابل بررسی است (ملک افضلی، ۱۳۸۹، ص. ۱۷۵).

معنی عام

در مفهوم عام، نظام به معنای استقرار نظم و عدالت در جامعه و سامان داشتن زندگی مردم که در این اصطلاح، بدان نظام عام یا نظام کلان اجتماعی می‌گویند.

معنی خاص

در این مفهوم خاص، از آن می‌توان به نظام اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی تعبیر کرد؛ به طوری که رابطه میان آن‌ها از نوع رابطه سیستماتیک است؛ به گونه‌ای که به

هریک از این نظام‌ها خلل وارد شود، به دیگر نظام‌ها نیز اثر خاص خود را دارد. گاهی منظور از نظام یعنی کیان و حدود و ثغور و کیان یک شور یا حکومت یا نظام سیاسی و نظام اسلام مد نظر است که البته برجسته‌ترین مفهوم از دید فقها در تبیین قاعده نظام، همین نظام اسلام است.

عمید زنجانی منظور از نظام سازمان دین را موجودیت و استقرار حاکمیت اسلامی می‌داند که از آن می‌توان به بیضه اسلام نام برد (عمید زنجانی، ۱۳۸۴، ج ۸، ص. ۳۵).

فقها از «نظام» به‌طور مطلق یا عام تعبیر می‌کنند و حکم به حفظ آن داده‌اند، اما اینکه ناظر به نظام با همه عناصر است یا هر یک از عناصر را بما هو عنصر و جزء من کل منظور است یا نظام به‌صورت عام مجموعی، لازم به بررسی است. از طرفی، چون این خرده‌فرهنگ‌ها به‌طور سلسله‌مراتبی در ارتباط هستند و موجودیت هر یک در گروه موجودیت دیگری است، لازم می‌آید که حکم به حفظ نظام در کلام فقها را هم در معنی عام و هم در معنی خاص آن تعبیر کنیم. این معنا حفظ تمام دیگر خرده‌فرهنگ‌ها و خرده‌نظام‌هایی را که در درون آن نهفته است نیز شامل می‌شود. از نظر فقها، حفظ نظام از واجبات بسیار مؤکد است و ایجاد اختلال در امور مسلمانان از امور مورد غضب است (موسوی‌خمینی، ۱۴۱۵ق، ج ۶۱۹، ص. ۲؛ موسوی‌خمینی، ۱۳۷۸، ج ۱۱، ص. ۴۴۹؛ شمس‌الدین، ۱۴۱۲ق، ص. ۴۴۰؛ مکارم‌شیرازی، ۱۴۲۲ق، ص. ۵۰۵).

می‌توان بیان داشت که آنچه این قاعده بدان تأکید دارد، این است که حفظ نظام و معاش مردم یک حکمی عقلی و شرعی است. وجود اختلافات و منازعات شدید میان گروه‌ها یا اشخاص مؤثر یا فقدان نظام سیاسی (حکومت به‌طور مطلق) و تفرقه و عدم انسجام ملی، قطعاً در زندگی عادی مردم اختلال ایجاد می‌کند (ایروانی، ۱۴۰۶ق، ج ۱، ص. ۵۲؛ توحیدی تبریزی، ۱۴۱۷ق، ص. ۳).

به‌طور کلی، در ابعاد مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، امنیتی، قضایی و... هر چه به اختلال نظام بینجامد، ممنوع و آنچه لازمه حفظ نظام باشد، واجب دانسته شده است (انصاری، ۱۴۱۶ق، ج ۲، ۷۲۰؛ موسوی‌خمینی، ۱۴۲۲ق، ج ۳، ص. ۵۱۰؛ خوبی، ۱۴۱۶ق، ج ۱، ۵۵۵).

۱-۲. قاعده التعمیر لکل عمل محرم «التعمیر فی کل معصیه»

از جمله قواعدی که سرمنشأ بسیاری از متفرعات و احکام قانونی است، قاعده مزبور

است. در ذیل، ضمن تبیین آن، ادله و دیدگاه فقها در مورد این قاعده فقهی تشریح می‌شود.

الف. معنای لغوی

از حیث لغت، تعزیر به معنای منع است و در معنای اصطلاحی، تعزیر را تأدیبی که کمتر از حد است، می‌دانند؛ زیرا جانی را از تکرار گناه و جرم مانع می‌شود. همچنین، بیان شده این لغت معانی اضداد دارد که از باب تفعیل که به معنی منع و اجبار بر کاری است و اصلش نصرت و تعظیم است و اصطلاحاً گفته می‌شود تأدیبی که منع می‌کند شخص را از انجام عملش. همچنین، می‌توان گفت عقوبت غیرمقدر شرعی است که به‌خاطر حق الهی یا آدمی برای هر معصیتی که حد یا کفاره برای آن پیش‌بینی نشده است، بر فرد مرتکب تحمیل می‌شود (عبدالرحمن، بی‌تا، ج ۱، ص. ۴۷۱).

ب. معنای اصطلاحی

برای تبیین معنای تعزیر از منظر فقها، عبارات ذیل را از ایشان بیان می‌شود.

ابن ادریس: «التعزیر تأدیب تعبد لله سبحانه به لردع المعزر و غیره من المکلفین».

تعزیر را تعبد لله و ادب کردن می‌داند که به‌وسیله آن تعزیرشونده و دیگر مکلفان

[از ارتکاب عمل قابل تعزیر] منع می‌شوند (ابن ادریس، ج ۲۳، ص. ۲۹۶).

محقق در شرایع برای تعریف تعزیر بیان داشته است: «کلّ ماله عقوبه مقدره یسمی

حداً و ما لیس كذلك یسمی تعزیراً»؛ حد هر آنچه دارای مجازاتی مقدر و معلوم باشد،

است و تعزیر، هر آنچه دارای مجازات مقدر نباشد، است.

صاحب ریاض المسائل در جمع دو تعریف بالا بیان داشته است: حد عقوبت

خاصی است که به بدن تعلق می‌گیرد و شرعاً تعیین شده است و زمانی که عقوبت

مقدر نشده باشد، تعزیر نامیده می‌شود و در لغت، تأدیب نیز بدان گفته می‌شود

(طباطبایی، ۱۴۱۲ق، ج ۲، ص. ۴۵۹).

«الحدود جمع حد و هو لغة المنع و شرعاً عقوبة خاصة تتعلق بايلام البدن... و وجه

مناسبة التسمية ان العقوبة مانعة من المعاودة و إذا لم تقدر العقوبة یسمی تعزیراً و هو لغة

التأدیب».

ج. موارد اجرای تعزیر

فقها عبارات مختلفی را در کلام خود همچون «کل من فعل محرمة او ترک واجبا یعزر»

(حلی، ۱۴۰۳، ج ۴، ص. ۱۶۸)، «کل من خالف الشرع فعلیه حد او تعزیر» (حرعاملی، بی تا، ۱۸، ص. ۳۰) و «کل من اتی بمعصیه لایجب بها الحد فانه یعزر» (طوسی، ۱۴۱۶ق، ج ۲، ص. ۶۹) به کار برده اند.

از تقسیم بندی های مختلفی که برای گناه به کار برده شده، تقسیم بندی ذیل است.

۱. گناه علیه نفس اشخاص که مجازات آن با توجه به نوع جنایت شامل قصاص یا دیه می شود.
۲. گناهان که مجازات آنها از نوع حد است؛ بدین معنی که نوع و میزان آن در شرع مقدس بیان شده است.
۳. گناهی که دارای تعزیر هستند. برای این نوع از گناهان، نص خاصی برای حرام بودن و نامشروع بودن آن وجود دارد، اما میزان، مقدار و چگونگی اجرای آن طبق قاعده التعزیر دون الحد به حاکم سپرده شده است که حاکم با توجه به اوضاع و احوال و اهمیت نوع گناهی که فرد مرتکب شده است، برای هر مرتکب میزان آن را تعیین می کند.

د. اجرای تعزیر

آنچه از متون ناظر به موضوع می توان دریافت، این است که امر اجرای تعزیر در اختیار حاکم قرار گرفته است نه در اختیار عموم مردم که البته این خود یک اقتضای عقلی و یک حکم ارشادی است؛ زیرا اگر قرار باشد همه مردم تعزیر را اجرا کنند در جامعه اختلال ایجاد می شود.

در ذیل به نصوصی فقهی و روایی که تعزیر در اختیار امام جامعه قرار داده شده است، اشاره می شود.

«تعزیر او در اختیار امام است» (نجفی، ۱۳۹۸ق، ج ۴۱، ص. ۶۹).

«به مقداری که حاکم صلاح بداند» (عاملی، بی تا، ج ۱۸، ص. ۵۸۴).

«به قدری که سلطان اسلام صلاح بداند» (شیخ مفید، ۱۴۱۰ق، ص. ۷۹۵).

«امام او را عقوبت می کند» (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۸، ص. ۱۵۶).

«به قدری که امام صلاح بداند» (حلی، ۱۴۰۵ق، ص. ۵۶۸).

«این در اختیار امام است» (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۸، ص. ۱۹۵).

«به قدری که سلطان صلاح ببیند» (شیخ مفید، ۱۴۱۰ق، ص. ۷۹۵).

«به قدری که ولی امر صلاح ببیند» (ابن زهره، بی تا، ص. ۶۲۴) و ...

هـ اجرای تعزیر حق یا تکلیف

در اینجا پرسش این است که اینکه تعزیر به دست حاکم اسلامی سپرده شده است از باب حق است یا تکلیف؟ به تعبیر دیگر، حاکم اختیار اجرای تعزیر را دارد یا باید تعزیر را اجرا کند؟

در پاسخ به این دیدگاه دو نظر وجود دارد. گروه اول: معتقدان به حق بودن و مختار بودن حاکم

محقق حلی (محقق حلی، ۱۴۰۳ق، ج ۴، ص. ۱۶۸)، علامه حلی (علامه حلی، ۱۳۸۶ق، ج ۲، ص. ۲۶۸) و صاحب جواهر (نجفی، ۱۳۹۸ق، ج ۴۱، ص. ۴۴۸) و شیخ طوسی مطالبی با مضمون اینکه امر تعزیر در اختیار حاکم قرار گرفته است، بیان داشته‌اند که او با توجه مصلحت و در صورت صلاحدید آن را اجرا می‌کند.

گروه دوم: قائلین به الزامی بودن و مکلف بودن حاکم در اجرای تعزیر
آیت‌الله صافی گلپایگانی معتقد است که اجرای تعزیر وظیفه حاکم است و بر او تکلیف است که تعزیر را اجرای کند (صافی گلپایگانی، ۱۴۰۴ق، ص. ۸۱).

۳. تحلیل و تطبیق مبانی فقهی

با غور در نظر فقها، در این مبحث می‌توان با تطبیق سه قول در تبیین معنی ضرر در قاعده لاضرر، ممنوع بودن تولید و عرضه محصولات تراریخته را استنباط کرد. از طرفی، محصولات تراریخته — همان‌طور که قبلاً بیان شد — آثار زیان‌باری بر محیط‌زیست و سلامت انسان دارد که مهم‌ترین آثار آن به قرار زیر است.

۱. واکنش‌های حساسیت‌زا.
۲. سمی بودن محصولات غذایی تراریخته.
۳. ایجاد مقاومت نسبت به آنتی‌بیوتیک‌ها.
۴. ایجاد مشکل در فرایند تولید مثل و باروری و رشد نوزادان.
۵. ایجاد تومور (غدد) سرطانی و ...

بنابراین، می‌توان با غور در قول قائلین به نهی از ضرر نفی، ضرر غیرمتدارک و نفی

حکم ضرر بیان داشت که دسته نخست، تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان محصولات تراریخته غیرمجاز را از تولید این دسته محصولات که چنین آثاری مضرری به دنبال دارد، نهی می‌کنند و عمل آن‌ها را یکی از مصادیق ضرر به غیر می‌دانند که طبق قاعده لاضرر نهی شده است.

دسته دوم از فقها، ورود ضرر حاصل از تولید و عرضه محصولات تراریخته را متناسب به تولیدکننده و لازم می‌دانند که این ضرر باید جبران شود؛ زیرا در اسلام ضرر جبران نشده وجود ندارد. لذا این دسته نیز ضرر ناشی از محصولات تراریخته را حرام می‌دانند.

دسته سوم، اصل حکم ضرری را در اسلام نفی می‌کنند. لذا چون محصولات تراریخته غیرمجاز آثار زیان‌باری برای افراد جامعه به دنبال دارد، حکم جایز بودن عرضه و تولید این‌گونه محصولات را به‌خاطر زیانی که به دنبال دارد، نفی می‌کنند. حال که بر مبنای قاعده لاضرر، تولید و عرضه محصولات تراریخته غیرمجاز در نظام اسلام نفی شد، باید دانست که از حیث حمایت از مصرف‌کننده، قاعده اتلاف و غرور به مصرف‌کنندگان اجازه می‌دهد که در مواردی که این محصولات تراریخته زیان‌های جسمی و مادی را برای آن‌ها به ارمغان آورده و سبب اتلاف مال یا جسم آنها شده است، آن‌ها می‌توانند به این دسته از تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان اعم از حقوقی و حقیقی رجوع کنند. در مقابل، آن‌ها ملزم هستند در قبال زیان‌های بدنی حاصل شده از این زیان‌ها، دیه زیان‌های وارده را بپردازند و در ارتباط با زیان‌های مالی به پرداخت خسارت مالی اقدام کنند.

نظر به اینکه تنوع و کثرت، پیچیدگی کالاهای تراریخته مصرفی و خطرهای ناشی از استعمال برخی از کالاها و خدمات به دلیل ماهیت زیان‌آور بودن این محصولات تراریخته و خودداری عرضه‌کنندگان از دادن اطلاعات لازم به مصرف‌کنندگان و گستردگی تبلیغات این دسته از محصولات تراریخته مضر مصرف‌کنندگان را در معرض مخاطرات بیان‌شده قرار می‌دهد و شیوع این زیان‌ها و گسترش بیماری‌هایی مانند سرطان، حساسیت و نازایی، سبب از بین رفتن آسایش عمومی و اخلال در نظم جامعه می‌شود، در اینجا است که قاعده اخلال در نظام اقتصادی، حاکم جامعه را به حفظ نظم

در جامعه فرا می‌خواند و عمل تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان بدین وسعت را که سبب اخلال در نظام اجتماعی می‌شود، نفی می‌کند.

این قاعده تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان محصولات تراریخته غیرمجاز را که نظام اجتماعی جامعه را در معرض فساد و اخلال قرار داده‌اند، شایسته تأدیب می‌داند و به حاکم جامعه اجازه می‌دهد برای ممانعت از رفتار آن‌ها، به مجازات کردن ایشان روی آورد؛ زیرا جامعه ملاک قبح و حسن رفتار افراد را بر مبنای حفظ و اخلال در نظام اجتماعی می‌سنجد و رفتار متناسب با نظام اجتماعی را می‌ستاید و رفتار منحل نظم اجتماعی را نفی می‌کند.

حال که حرمت تولید و عرضه محصولات تراریخته غیرمجاز با قاعده لاضرر تبیین شد و با قاعده اخلال در نظام اجتماعی لزوم دخالت حاکم جامعه جهت حفظ نظم و ممانعت از رفتار تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان محصولات تراریخته غیرمجاز روشن شد بیان داشته می‌شود که طبق دو قاعده ۱. التعزیر لکل امر محرم و ۲. التعزیر بمایراه الحاکم، حاکم جامعه اسلامی — همانطور که در تبیین قاعده التعزیر لکل امر محرم بیان شد — باید جهت مقابله با اخلالگران نظم جامعه، به تنبیه و ممانعت از استمرار تولید و عرضه محصولات تراریخته روی بیاورد و طبق قاعده التعزیر لکل امر محرم، ایشان را تعزیر کند.

۴. مصادیق فقهی مسئولیت کیفری تولید و عرضه محصولات تراریخته

با بررسی منابع فقهی، آنچه که می‌تواند به مصادیق محصولات تراریخته غیرمجاز نزدیک باشد، اصطلاح تقلب است که در محصولات غذایی به دو شکل می‌تواند بروز کند.

۴-۱. غش

چنانچه تقلب که خود نوعی تغییر مدلسانه است در مرحله تولید کالا رخ دهد، در اصطلاح فقهی عنوان غش بدان اطلاق می‌شود. غش در اصطلاح یعنی اظهار امری خلاف واقع به گونه‌ای که برای فرد مقابل وجود امر مطلوبی یا فقدان امر مذمومی برخلاف واقع اظهار شود مانند کتمان عیب (نفرای، ۱۴۱۵ق، ج ۲، ص. ۲۸۵؛ دردیر، بی‌تا، ج ۳، ص. ۱۶۹). پیامبر اکرم فرمودند: «وقتی شیر را برای معامله عرضه می‌کنید،

آن را با آب مخلوط نکنید» (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۳، ص. ۲۰۱). از مهم‌ترین مصادیق این تغییرات می‌توان به به کار بردن ترکیبات اضافی در کالای تولیدی، استفاده از مواد غیرمجاز و غیراستاندارد به جای مواد اولیه و تغییر غیر مجاز در مواد اولیه و... اشاره کرد. (توکلی و حق‌شناس، ۱۳۹۳، ص. ۱۱۲). به نظر می‌رسد این تغییرات ماهیتی در ذات طبیعی محصولات غذایی ناشی از تغییر ژن‌ها و از بین رفتن خواص حقیقی و ایجاد شدن آثار زیان‌بار ناشی از این تغییرات ژنی، نوعی خروج شیء از مجرای طبیعی و خلقت اولیه آن هست. این خود سبب معیوب شدن شیء و در واقع، نقض اصالة‌السلامة بودن محصولات غذایی است. از همین روست که فقها عیب را به تغییری در خود شیء که موجب زیادت یا نقصان شیء از مجرای طبیعی یا از اصل خلقت آن شود، تعبیر کرده‌اند (گلپایگانی، ۱۴۱۳ق، ج ۱، ص. ۳۷۳؛ محقق حلی، ۱۴۰۹ق، ج ۲، ص. ۲۹) و از حیث تکلیفی و حرمت و جرم شرعی نیز غش حرام و بر فرد واجب است به جبران زیان‌های دنیوی آن (انصاری، بی‌تا، ج ۱، ص. ۲۷۸؛ روحانی، ۱۳۷۶، ج ۱، ص. ۴۰۷).

۴-۲. تدلیس

به تغییرات ایجادشده در مرحله عرضه کالا تدلیس گفته می‌شود (نجفی، ۱۳۹۸، ج ۳، ص. ۳۶۲). چنان‌که رسول اکرم در داستانی که خرمافروشی مقداری خرما خوب و مرغوب را روی خرماهای نامرغوب چیده بوده است تا مشتری بیشتری را جذب کند، ولی هنگام تحویل، مقداری از خرماهای نامرغوب را نیز به مشتری می‌داد، وی را مورد خطاب قرار می‌دهد و می‌فرماید: «فلانی! آیا نمی‌دانی مسلمان نیست کسی که در معامله خیانت کند (طوسی، ۱۴۰۷ق، ج ۷، ص. ۱۲). از مهم‌ترین مصادیق این امر را می‌توان به عرضه یا فروش جنسی به جای جنسی دیگر و ارائه اطلاعات نادرست در مورد کالای تولیدی مثل ارائه اطلاعات خلاف واقع (توکلی و حق‌شناس، ۱۳۹۳، ص. ۱۱۴).

۴-۳. تحلیل و تطبیق مصادیق

مبتنی بر نظریات پژوهشگران که پیش‌تر گذشت، در ارتباط با محصولات تراریخته، تغییر ژنتیکی این محصولات چنانچه از میزان مجاز خود تعدی کند، دیگر با تغییر

ماهیتی که در ژنوم ساختاری این محصولات حاصل می‌شود، صدق عنوان آن محصول غذایی غلط است. به عبارت دیگر، تغییر ژنتیکی محصولات غذایی به جهت باردهی بهتر مادامی که به تغییر ماهیتی نینجامد نه تنها مضر نیست، بلکه می‌تواند سبب رشد تولید محصولات غذایی شود، اما چنانچه پس از تغییرات ژنتیکی فراتر از حد مجاز با تغییر ماهیتی به نوع دیگری از محصولات تبدیل می‌شود که در این صورت در غالب موارد، آثار خود را در قالب مسمومیت، سرطان، حساسیت‌زایی و دیگر آثارهای مضر به سلامت انسان نشان می‌دهد.

بنابراین، چنانچه محصولات غذایی به عنوان یک محصول طبیعی در بازار عرضه شود یا اینکه در قالب یک محصول تغییر ژن یافته مجاز در بازار عرضه شود، اما در واقع غیرمجاز باشد، به نحوی که تغییر ژنتیکی، ماهیت محصول غذایی را از حالت محصول سالم به سم در شکل و ظاهر محصول سالم تبدیل کرده باشد، عرضه چنین محصولی می‌تواند با توجه به آثاری که قبلاً برای محصولات تراریخته غیرمجاز برشمرده شد، مصداق بارز غش و تدلیس در معامله است و با توجه به آثار مضر گسترده‌ای که می‌تواند برای افراد جامعه و نقشی که در نتیجه اخلال در نظام امنیت غذایی جامعه و امنیت و آسایش عمومی ایجاد می‌کند، بر حاکمیت اسلامی است که نه از باب حق حاکمیت، بلکه از باب حق جامعه و حق عمومی مردم مبنی بر داشتن آسایش و امنیت، به نمایندگی از مردم به مقابله با عرضه‌کنندگان و تولیدکنندگان چنین محصولات غذایی بپردازد. بنابراین، حاکم جامعه اسلامی باید از طریق جرم‌انگاری رفتار این دسته از افراد در ذیل جرائم علیه آسایش عمومی از باب مقابله با عمل حرام و حفظ نظم عمومی جامعه، نقش خود را در قبال حفظ نظام امنیت غذایی جامعه ایفا کند.

نتیجه‌گیری

دسته‌ای از محصولات تراریخته آثار زیان‌باری بر محیط‌زیست و سلامت انسان دارد که مهم‌ترین آثار آن به قرار ذیل است.

واکنش‌های حساسیت‌زا، سمی بودن محصولات غذایی تراریخته، ایجاد مقاومت نسبت به آنتی‌بیوتیک‌ها، ایجاد مشکل در فرایند تولیدمثل و باروری و رشد نوزادان، ایجاد تومور (غدد) سرطانی و

این دسته از محصولات با توجه به آثاری که دارند، مبتنی بر قاعده اتلاف و لاضرر و غرور، عرضه و تولیدشان حرام است و مبتنی بر قاعده التعزیر لکل امر محرم، قاعده نظام و قاعده التعزیر بمایراه الحاکم که تشریح شد، باید جرم‌انگاری شود و نیازمند مداخله کیفری است. بنابراین، قوه مقننه و نظام عدالت کیفری باید تدبیر مناسبی در زمینه پیشگیری و تنبیه و مجازات در ارتباط با تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان محصولات تراریخته غیرمجاز تقنین و اتخاذ کنند.

از مهم‌ترین پیشنهاداتی که می‌تواند در جهت تقنین و اتخاذ تدابیر مناسب برای مقابله با تولید و عرضه محصولات تراریخته از جانب سیستم عدالت کیفری اتخاذ شود، در ذیل تشریح می‌شود.

۱. جرم‌انگاری خاص و تکمیل نظام تقنین کیفری حاکم بر محصولات غذایی تراریخته بی‌شک از مهم‌ترین شیوه‌های دستیابی به مواد غذایی، اصلاح قوانین و مقررات حاکم بر تولید و عرضه مواد و محصولات غذایی تغییر ژن‌یافته (تراریخته) است. اگر مقررات در حوزه تقنین کامل نباشد، به‌خصوص در حوزه نظام کیفری، تحقق مؤلفه امنیت غذایی را نمی‌توان حاصل شده دانست؛ زیرا نقض مقررات، تأمین غذای کافی را مشکل می‌کند یا سلامت مواد غذایی را در معرض تهدید قرار می‌دهد.

لازم است در جهت نیل به اهداف ذکرشده در برنامه ششم و نیز با توجه به زیان‌ها و آثار و نقش مهمی که این محصولات در جامعه ایفا می‌کنند، در ارتباط جرائم مرتبط با این دسته از محصولات، قانون‌گذار به قانون‌گذاری خاص در این حوزه پردازد تا از یک انسجام مناسب برخوردار شود و درنهایت، به حفظ بیشتر منافع عمومی و حقوق مصرف‌کننده بینجامد.

۲. پذیرش مسئولیت کیفری مطلق در معنای مضیق خود برای تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان محصولات تراریخته

تنوع خواسته‌ها و نیازهای مادی بشر امروزه و میل او برای تجربه‌های گوناگون، زندگی آدمیان را دستخوش تحولات بنیادین کرده است. تولید روزافزون کالاها و محصولات صنعتی متنوع پاسخی به نیازهای مادی و روبه‌رشد بشر است. از این حیث، صنعتی شدن جامعه و تولیدات زیاد همراه با رعایت استانداردهای مربوط جزء لاینفک جوامع امروزی

قلمداد می‌شود. از طرف دیگر، تولید کالا و ارائه خدمات، آن هم در این حجم وسیع، و وسوسه سود سرشار و منافع کلان تولید، گاهی تولیدکنندگان کالا و خدمات را به عمد یا بر اثر تقصیر، به زیر پا نهادن قواعد و ضوابط استاندارد و متعارف سوق می‌دهد. امروزه دیگر نمی‌توان روابط افراد را بر توافقی‌های انجام‌شده میان آن‌ها استوار و محدود دانست، به‌خصوص در زمینه‌های مهم و حساس مانند صدمات جسمانی که اخلال در نظم عمومی را به دنبال دارد.

از دیدگاه حقوق کیفری، صرف ارتکاب پدیده مجرمانه به‌خودی‌خود موجب مسئولیت کیفری نیست، بلکه لازمه ایجاد مسئولیت کیفری و قابل سرزنش بودن مرتکب، این است که نخست، عمل با میل و اراده آگاهانه ارتکاب یابد. دوم، عمل مرتکب توأم با سوءنیت یا خطای وی باشد. سوم، بین جرم ارتكابی و فاعل آن، قابلیت انتساب و رابطه علیت وجود داشته باشد و چهارم اینکه، مجرم دارای عقل، بلوغ، اختیار و بعضاً آگاهی باشد که در صورت وجود این شرایط، مسئولیت کیفری بر مجرم تحمیل می‌شود. هدف از ایجاد مسئولیت مطلق، تحمیل مجازات بدون در نظر گرفتن تقصیر مرتکب و به‌طورکلی، عدم نیاز به اثبات عنصر روانی فرد است. بنابراین، قصد فرد جهت نقض قانون مفروض تلقی می‌شود. مسئولیت مطلق در مفهوم موسع به جرائمی اشاره دارد که در آن‌ها هیچ‌یک از عناصر تشکیل‌دهنده روانی وجود ندارد. مرتکب در این گونه جرائم، هیچ‌گونه قصدی برای انجام فعل نداشته و بی‌مبالاتی و بی‌احتیاطی نیز از او سر نزده است، ولی به جهت تصویب قانون‌گذار و جرم‌انگاری رفتار مذکور به دلایل مختلف، مرتکب قابل مجازات است. در مفهوم مضیق، مسئولیت مطلق به جرائمی اشاره دارد که با اثبات رکن مادی آن، نیازی به اثبات رکن روانی جرم توسط مقام تعقیب نیست. به عبارتی، در اینجا مسئولیت کیفری، اعتباری و مفروض تلقی خواهد شد و مجازات بر مرتکب تحمیل خواهد شد مگر اینکه متهم فقدان رکن معنوی را اثبات کند.

در قرن ۲۰ به دنبال انقلاب صنعتی، با پیشرفت جامعه، در جهت حمایت از مصرف‌کنندگان و حفظ نظم و آسایش عمومی لازم است که مقررات پیچیده‌ای در مورد حمایت از مصرف‌کنندگان، کنترل غذا و داروهای ناسالم، خطرناک و نظیر آن‌ها ایجاد شود. با هدف تنظیم برخی از فعالیت‌های مربوط به امور تجاری، فعالیت‌هایی که

خطر بالقوه برای سلامت، بهداشت، امنیت و رفاه عمومی ایجاد می‌کنند و به طور کلی نسبت به فعالیت‌هایی که افراد جامعه در انجام یا عدم انجام آن‌ها اختیار دارند، پذیرش مسئولیت مطلق از اهمیت بسزایی برخوردار است.

مسئولیت مطلق در مواردی باید اجرا شود که یک منفعت عمومی متقاعدکننده، الزام‌آور و بی‌خطر برای توجیه آن وجود داشته باشد. از این رو مسئولیت ناشی از تقصیر، یک حمایت اساسی محسوب می‌شود و این اصل باید با در نظر گرفتن شرایط لازم، به تفصیل مورد ارزیابی قرار گیرد. ارزیابی منافع عمومی متضمن بررسی دقیق از وضعیت و شرایط اجتماعی است که موجب تحمیل مسئولیت مطلق می‌شود. بنابراین، با توجه به اینکه محصولات تراریخته به‌عنوان یک رکن اساسی برای حل مسئله فقر و گرسنگی در کشورهای در حال توسعه هستند و از طرف دیگر، از آنجاکه رابطه عرضه‌کننده با مصرف‌کننده، رابطه‌ای یک‌طرفه است و مصرف‌کننده در مقام آسیب‌پذیری قرار دارد، عدالت اقتضا می‌کند قدرت حاکمه جهت حمایت از مصرف‌کنندگان تدابیری اندیشیده تا از طریق، این تدابیر که باید به‌صورت قواعد حقوقی الزام‌آور ظهور پیدا کند، دغدغه‌های موجود مصرف‌کنندگان پایان پذیرد یا به ح اقل ممکن تقلیل یابد. در جهت نیل به این هدف، پذیرش مسئولیت کیفری مطلق در معنای مضیق آن، نقش اساسی در حفظ نظم و آسایش عمومی جامعه ایفا می‌کند.

کتابنامه

- آخوند خراسانی، محمدکاظم (۱۴۰۹ق). *کفایة الأصول*. قم: مؤسسه آل‌البیت لاحیاء التراث.
- ابن زهره، حمزة بن علی (۱۴۱۷ق). *غنیة النزوع الی علمی الاصول و الفروع* (چاپ ۱). قم: مؤسسه امام‌صادق علیه‌السلام.
- انصاری، مرتضی (بی‌تا). *المکاسب*. قم: دارالحکمه.
- انصاری، مرتضی (۱۴۱۶ق). *فرائد الاصول* (چاپ ۵). قم: مؤسسه النشر الاسلامی التابعة لجماعه المدرسین.
- بجنوردی، سیدمحمد بن حسن موسوی (۱۴۰۱ق). *قواعد فقهیه (بجنوردی، سیدمحمد)* (جلد ۲، چاپ ۳). تهران: عروج.
- بیگللی، سعید؛ و بدیع صنایع اصفهانی، امین (۱۳۹۳). *مبنای مسئولیت مدنی ناشی از*

- محصولات غذایی اصلاح شده ژنتیکی، تاریخته؛ مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و اسناد بین‌المللی. *مطالعات حقوق تطبیقی*، ۵(۱۰).
- توکلی، احمدرضا؛ و حق‌شناس، محمدرضا (۱۳۹۳). جرائم علیه سلامت عمومی از منظر فقه مقارن و حقوق جزا با تأکید بر جرم تقلب در کالاهای خوراکی. *فقه مقارن*، ۲(۳).
- حلی، ابن ادریس (۱۴۰۶ق). *السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی (و المستطرفات)* (جلد ۳، چاپ ۲). قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- حلی، ابوالقاسم نجم‌الدین جعفر بن الحسن (محقق) (۱۳۸۶ق). *قواعد الاحکام* (موسوی کرمانی و علی‌پناه اشتهاردی، محققان) (جلد ۲). قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- حلی، ابوالقاسم نجم‌الدین جعفر بن الحسن (محقق) (۱۴۰۳ق). *سرائع الاسلام* (جلد ۴)، بیروت: دارالاضواء.
- حلی، جمال‌الدین (علامه حلی) (۱۴۱۰). *المقتصر من شرح المختصر* (چاپ ۱). مشهد: مجمع البحوث الإسلامية.
- خوئی، سیدابوالقاسم (۱۴۲۲ق). *مبانی تکملة المنهاج*. قم: إحياء آثار الإمام الخوئی. روحانی، محمدصادق (۱۳۷۶). *منهاج الفقاهة*، قم: مطبعة العلمية.
- شمس‌الدین، محمد مهدی (۱۴۱۲ق). *نظام الحكم و الادارة فی الاسلام*. قم: دارالتقافة للطباعة و النشر.
- صافی گلپایگانی، لطف‌الله (۱۴۰۴ق). *التعزیر انواعه و ملحقاته*. قم: جامعه مدرسین. طباطبایی، سیدعلی بن محمدعلی (۱۴۱۲ق). *ریاض المسائل*. قم: اسلامی.
- طوسی، ابوجعفر محمد بن حسن (۱۴۱۶ق). *الخلاف فی الاحکام* (جلد ۲). قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- طوسی، ابوجعفر محمد بن حسن (۱۴۰۷ق). *تهذیب الاحکام* (حسن موسوی، مصصح) (چاپ ۴). تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- عمید، حسن (۱۳۷۵). *فرهنگ عمید* (جلد ۱، چاپ ۶). تهران: امیرکبیر.
- عمید زنجانی، عباسعلی (۱۳۸۶). *قواعد فقه بخش حقوق خصوصی* (جلد ۱، چاپ ۱). تهران: سمت: سازمان مطالعه و تدوین کتب دانشگاهی در علوم اسلامی و انسانی (سمت).
- گلپایگانی، محمدرضا (۱۴۱۳ق). *هدایة العباد*. قم: دارالقرآن الکریم.
- محقق حلی، ابوالقاسم جعفر بن حسن (۱۴۰۹ق). *سرایع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام*. قم:

استقلال.

مصطفوی، سیدمحمدکاظم (۱۴۲۱ق). *مائه قاعده فقهیه* (جلد ۱). قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

مفید، محمدبن محمد (۱۴۱۳ق). *المقنعه*. قم: کنگره جهانی هزاره شیخ مفید (رحمت الله علیه).
مکارم شیرازی، ناصر (۱۴۲۲ق). *استفتائات* (چاپ ۵). قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

موسوی خمینی، سیدروح الله (بی تا). *تحریر الوسیله* (جلد ۲، چاپ ۲). قم: دارالعلم.
نجفی، محمدحسن (۱۳۹۸). *جواهرالکلام* (عباس قوچنانی، مصصح). تهران: دارالکتب الاسلامیه.

نفاوی، حمد بن غنیم (۱۴۱۵ق). *الفواکه الدوانی*. بیروت: دارالفکر.

نوری، میرزاحسین (۱۴۰۸ق). *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل*. قم: مؤسسه آل البيت.

Byrne P (2009), "Labeling of Genetically Engineered Foods", *Colorado State University extension, No. 9. 371.*

Coleman, Jules (1992), *Risks and Wrongs, Cambridge Studies in Philosophy and Law, first Published, Cambridge University press.*

Dagg PJ, Butler RJ, Murray JG, Biddle RR. Meeting the requirements of importing countries: practice and policy for on-farm approaches to food safety. *Rev Sci Tech* 2006; 25(2): 685-700.

Domingo, Jose, (2007), "Toxicity Studies of Genetically Modified Plants: A review of the Published Literature", *Critical Reviews in Food Science and Nutrition,*

Ermakova, Irina, (2007), "Genetically Modified Soy Leads to the Decrease of Weight and High Morality of Rats of the First Generation", *Preliminary Studies, 1(1)*

Falk, BW, (2008), "Will Transgenic Crops Generate New Viruses and Halford NG, Shewry PR. Genetically modified crops: methodology, benefits, regulation and public concerns. *Br med bull* 2000;56(1): 62-73.

Holst-Jensen A, Bertheau Y, de Loose M. Detecting un-authorized genetically modified organisms (GMOs) and derived materials. *Biotechnol adv* 2012; 30(6): 1318-35.

Jones JD. Why genetically modified crops?. *Philos Transact A Math phys Eng Sci* 2011; 369(1942): 1807-16.

Mattiacci, Guiseppa & Francesco Parisi, *The Economics of Tort Law: A Précis, Utrecht school of Economics, Tjalling C. Koopmans Research Institute, at: <http://www.uu.nl./content/03-13.pdf>*

Maxwell, Simon; & Smith, Marisol, household food security a conceptual review, *Institute of Development Studies, 1993*

NewDiseases", Science, 263 (5152)

Nielsen, KM, (2004), "Monitoring and Modeling Horizontal Gene

Novak PK, Gruđen K, Morisset D, et al. GMO track: generator of cost-effective GMO testing strategies. *J AOAC Int* 2009; 92(6):1739-49

Otsuka y (2003). socioeconomic consideration relevant to the sustainable development use and control of genetically modified food. *Trends in food science and technology*

- Pradesh, Andhra, (2006), "Mortality in Sheep Flocks after, Crazing on BT Cotton Fields", Report of the Preliminary Assessment, Available at: <http://www.gmwatch.org/archives>, Last Visited: (5/2/2014).
- Roullier, Frank, (2009), "A Comparison of the Effects of Three GM Conversations on Mammalian Health", *International Journal of Biological science*, 5(7).
- Schahczenski, Jeff, (2006), "Transgenic Crops", Available at: www.attra.ncat.org. Last visited: (5/2/2014)
- Spink, John; & Douglas, C. Moyer, Defining the public health threat of food fraud, Minneapolis, Minn, National Center for Food Protection and Defense, 2011
- Stephen, Padgette, (2006), "The Composition of Glyphosates Tolerant Soybean Seeds is Equivalent to that of Conventional Soybeans?" *The Journal of Nutrition*, 126(3)
- Transfer", *Nature Biotechnology*, 22(9)
- Tudisco, R, (2006), "Genetically Modified Soya bean in Rabbit Feeding: Detection of DNA Fragments and Evaluation of Metabolic Effects by Enzymatic
- Young, Katherine, (2008), "The Minimum Core of Economic and Social Rights: A Concept in Search of Content", *Yale Journal of International law*,
- Zhang D, Guo J. The development and standardization of testing methods for genetically modified organisms and their derived products. *J Integr Plant Biol* 2011; 53(7):539-51.
- Zhao JH, Ho P, Azadi H. Benefits of Bt cotton counterbalanced by secondary pests Perceptions of ecological change in China. *Environ Monit Assess* 2011; 173(1-4): 985-94.